

הערות ותגובות – קוראים כותבים

לכבוד העורך,

ברצוני להתייחס למאמר וצווא את הכותרת "הזרעה מלאכותית לאור ההלכה" (חוברת י"ב) ולהעיר מספר הערות.

א. מחבר המאמר כותב בשלוח עמוד 7: "באופן עקרוני דורשים הפוסקים שהזרע יושג בדרך של קיום יחסי מין ולא ע"י אוננות או בכלי. לדעת אחד הפוסקים הרצאת הזרע ביד או בכלי שלא ע"י קיום יחסי מין אסורה משום 'לא תנאף' ואסורה גם כשהכוונה לגרום להריון וללידה". בכדי להעמיד דברים על דיוקם ברצוני לציין דמבואר במפורש בגמ' נידה דף י"ג ע"ב: "אמר ר' אלעזר מאי דכתיב ידיכם דמים מלאו – אלו המנאפים ביד. תנא דבי ר' ישמעאל לא תנאף לא תהא בך ניאוף בין ביד ובין ברגל", ואין חולקים על זה. ופלא מדוע כתה המחבר שזוהי דעת אחד הפוסקים בלבד. ועיין עוד ברש"י על הרי"ף, שבת פי"ד, ובמעדני יו"ט על הרא"ש נידה פ"ב אות מ', שדייקו שלא כתוב לא תנאף באשה – כדרך שכתוב ואיש אשר ינאף את אשת איש – אלא לא תנאף סתם. והיינו אפי' שלא באשה, אלא ביד וברגל, ובמעדני יו"ט שם הביא בשם הסמ"ק לאוין רצ"ב שמנה איסור זה בין לאוין כלאו מיוחד. אמנם בשו"ת פני יהושע אהע"ז סי' מד כתב שדרשה זו היא רק אסמכתא.

עוד יש להעיר שמהלאו של תשמרת מכל דבר רע הנמ' בע"ז דף כ' ע"ב דורשת שלא יחרור אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה ועי"ש בתוס' ד"ה שלא דכתבו שהיא דרשה גמורה ולמדים שגרימת השחתת זרע אסור מן הזורה וכן דעת הרמב"ן בחולין ל"ז ע"ב וח' הר"ן שם, סמ"ג לאוין קכ"ו, סמ"ק סי' כד', ארחות חיים ח"ב עמ' 113 בשם רבנו יונה. ועי' ברמב"ן בתוספות לסומ"ד מל"ת י"א, שכ' ואפשר שיכלול בו (בהלאו של תשמרת וכו') גם והזרחור שמא יבוא לידי קרי. אמנם קיימת דעת יחיד של הראים השלם סי' מ"ה שכ' שהדרשה אינה אלא אסמכתא. וע"ע באחיעזר ח"ג סי' כ"ד.

ב. מחבר המאמר קובע, ש"עדיף להשיג את הזרע בדרך של "דש מבפנים וזורה מבחוץ" ורק אם אי אפשר בדרך זו ניתן לבצע הרצאת הזרע ע"י לבישת כיס על האיבר בשעת תשמיש". דברים אלה אינם מדוייקים, שהרי נפסק ברמב"ם איסורי ביאה פכ"א הי"ח ובסור ובשו"ע אה"ע כ"ג ס"א ומקור הדברים ביבמות לד ע"ב "לא יהי' אדם דש מבפנים וזורה מבחוץ, שהרי אסור להוציא זרע לבטלה". ובשערי תשובה לרבנו יונה ח"ג סי' קי"ג כ' דחייב מיתה בידי שמים, וזה הי' מעשה ער ואונן כמבואר ברש"י בראשית ל"ח ט' ועי' בריטב"א יבמות שם.

ותנה באופן שאשה עלולה להסתכן אם תתעבר או תלד נחלקו האחרונים באיזה אופן מותרת לשמש. י"א במוך קודם תשמיש (שו"ת חמדת שלמה, שו"ת צמח צדק החדש אה"ע סי' פט,

שו"ת מהרש"ם ח"א סי' ג"ח ועוד) וי"א שלבישת כיס אסורה (שו"ת מהרש"ם ח"ג בחשמטות בסוף הספר. ורוב האחרונים סוברים שאסור) ויש מיעוט מתירים אפי' בכיס במקום סכנה (אחיעזר ח"ג סי' כ"ד).

ואף אחד מהאחרונים לא מזכיר צד להתיר באופן של "דש מבפנים וזורה מבחוץ". וא"כ ברור שאופן זה הוא הפחות מועדף בכדי להשיג זרע.

בכבוד רב ובברכה

א.מ. שטיין

השובת העורך

השגות הכותב הנ"ל מבוססות על תנחה מוטעית מיסודה. הכותב יצא לדון בעצם דין הוצאת זרע לבטלה, ועל כך אין כל צורך להרבות בראיות על חומרת האיסור הזה, וראה בהרחבה באוצר הפוסקים, סימן כ"ג, סק"א-סק"ה.

כמו-כן ברור הדבר, שאסור בהחלט להשתמש בשיטת "דש מבפנים וזורה מבחוץ" (דהיינו משגל נסוג) כאמצעי למניעת הריון. וראה גם על כך בהרחבה באוצר הפוסקים, שם, סק"ג. ואגב, בהזכירו ענין זה, עלי לציין, שעל-פי סטטיסטיקות שונות אכן מהווה שיטה זו דרך נפוצה לתכנון הילודה, אך היא פסולה לחלוטין מצד ההלכה וגם מדע הרפואה מתנגד לשיטה זו בתוקף. אך כל זה איננו שייך לנידון מאמרי ולהערותי המצוטטות ע"י הכותב. שהרי אין המדובר כאן בהשחתת זרע לבטלה או בפעולה לשם ניאוף (עי' שו"ת משפטי עוזיאל, אבה"ע, סי' מ"ב, ושם מהדו"ת, אבה"ע, סי' נ'), אלא בהוצאת זרע לצורך בנין וקיום מצות פריה ורבייה. והוא הדין גם בהוצאת זרע לצורך בדיקת פוריית הגבר, שגם שם המטרה היא לשם קיום מצות פריה ורבייה ולא לשם השחתתה וניאוף.

ועל-כן בעניינים אלו דעת רוב הפוסקים היא כפי שכתבתי במאמרי הנ"ל, שמותר להשיג את תאי הזרע הן בדרך "דש מבפנים וזורה מבחוץ", הן ע"י לבישת כיס (Condom) על האיבר בשעת תשמיש והן הוצאתו בידיים. אכן קיימת מחלוקת בין האחרונים בבחירת השיטה העדיפה ובדירוג השיטות בהתאם לשיקולים הלכתיים ולאפשרויות טכניות. רוב הפוסקים מעדיפים את שיטת הביאה המופסקת להשגת זרע למטרות המותרות ועי' בהרחבה בשו"ת ציץ אליעזר, חלק ט', סימן נ"א, שער א' ובאוצר הפוסקים, סימן כ"ג סק"א אות י"א, וכן בספרים שציננתי במאמרי הנ"ל.

בעיני רב קראתי את תשובת תגרא"י וולדינגברג שליט"א תמחיר הפסקת הריון לפחות עד שבעה חודשים אם נתברר בוודאות שזעובר נפגע במחלת טאי-זקס; שנתפרסמה בגיליון האחרון של "אסיא" מתודש זה. ומאחר שב"פתח דבר" פנית לקראים לחגיב ולהעיר, אני מרשה לעצמי לעורר כמה נקודות שצפו במחשבותי עם קוראי את תשובת הגאון שליט"א.

א. על החילוק בין עד שבעה חודשים לאחריהם: באות ד של התשובה מביא הגאון שליט"א את חסתייגותו של הרב "חיות יאיר" מחילוקים בין קודם מ ימים לאחריהם או בין קודם ג חודשים לאחריהם, שהם נובעים מדעת נוטה ומסברת הכרס. לכן קשה לי להבין את מקור החילוק בין קודם שבעה חודשים לאחריהם, שגם להם אין מקור מפורש; ואם כי הגאון שליט"א פירש את סברת החילוק באות א "שבמלאות ז חודשים בא כבר הוולד בהרבה מקרים לידי גמרו", אך במה עדיפה סברא זו על הסברות הנ"ל (מ יום, ז חודשים)? ועוד, הגאון שליט"א מסתמך בעיקר על שו"ת מהרי"ט ועל "שאלת יעב"ץ"; ומדברי היעב"ץ הוזכרה רק ההגבלה "כל כמה דלא עקר", כמו שהדגיש הגאון שליט"א באות ב.

ב. סכנת האם. הגאון שליט"א מתנה את היתרו באופן שביצוע הפסקת הריון לא יהא כרוך בשום סכנה לאם (אות א ואות ו). אם איני טועה, מתייחסים תמיד ללידה כאל מקרה שיש בו פ"נ ומחללים עליו את השבת, על אף טבעיותה של התופעה (עי' ב"מגיד משנה", שבת, פרק ב, הלכה יא); וכ"ש שהפסקת הריון יש בה סיכון מסוים. ואם כן, באיזה אופן אפשר להיכנס לכתחילה למצב כזה; והאם אין התנאי הנ"ל מערער את מעשיותו של זהיתר?

ג. איבוד נפשות. הגאון שליט"א מסתמך על דעת הרב מהפוסקים שאיסור המתת העובר אינו אלא מדרבנן אבל מחמת איבוד נפשות אין נידוד כלל (אות א). משמע קצת שפוסקים רבים אלה אינם רוב הפוסקים שדנו בדבר, שאילו היה כן היה הגאון שליט"א כותב בוודאי שכן היא דעת רוב הפוסקים. לעומת זאת דיבר על כך הרב הראשי לישראל, הראשל"צ הגר"ע יוסף שליט"א בעש"ק כי תשא השתא, במדור ההלכה השבועי שלו ברדיו, וחזכיר אז שדעת בתוספות למס' סנהדרין, נט א, ולמס' חולין, לג א, שיש בזה איסור מן התורה, שכן דעת שו"ת "חקרי לב", או"ח סי' נח, בכוננתם, והגאון הרונאצ'ובי בשו"ת "צפנת פענח", סי' נט. וכן כתבו בשו"ת מהר"ם שיק, יו"ד סי' קנה; בשו"ת "בית יצחק", ח"ב, יו"ד סי' קסב; "תורת חסד" מלובלין, אה"ע סי' מב.

והגאון ר' מאיר שמחה הכהן זצ"ל כתב ב"משך חכמה" ריש פרשת ויקהל, שיש בזה חיוב מיתה בידי שמים. ואולי כן היא דעת הפוסקים הסוברים שהאיסור הוא משום השחתת זרע, שיש על כך חיוב מיתה בידי שמים, כמבואר במס' נידה, יג א.

ד. הצעה אלטרנטיבית. לאור הנ"ל יורשה לי להציע פתרון אחר. "חצורך הגדול" המהווה סיבת דחייתך הוא הפגם, הצער, הבושה והייסורים הרוחניים והגשמיים שיש להורים (אות ה). ברור שגם הפסקת הריון יש בה צער מסוים להורים שרצו להוליד בנים, אך הם משלימים עם זה בדעתם שאין זה זרע של קיימא, וייגרמו להם ייסורים רבים אם ייוולד. אולי אפשר להציע שתהיון יימשך עד תומו, אך עם הלידה יילקח תולד מן האם אל מוסד מיוחד לטיפול בילדים כאלה, והאם תדע מראש שמבחינתה היא נפרדת מעוברו כשם שהיתה נפרדת ממנו אילו היה מומת ח"ו לפני תום ההריון. במוסד זה יטפלו בילד עד שיחזיר נשמתו לבוראו, אך לא תורשה כלל גישת ההורים לילדם זה; כמובן שכל זה ייעשה בהסכמתם ומלאה. כאופן זה לא נצטרך לשלוח יד בעובר, אשר גם הגאון שליט"א מסכים בוודאי שיש פוסקים שאוסרים זאת; ואילו אותם ההורים שלא יסכימו להיפרד מילדם ידעו מראש שהם מקבלים עליהם את הסבל הנ"ל, ואין אחריותנו עליהם.

מובן שהבעיה המתעוררת בהצעה זו היא בעיה כספית, כי מוסד כזה ידרוש הוצאות רבות. אבל דומני שגם הגאון שליט"א לא היה מסכים להתיר הפלה רק כדי לחסוך בכספים. ויש לחקם קרן מיוחדת כדי לחזיק ילדים אמללים אלה כל עוד יש להם החיים שנקצבו להם ע"י בוראם, כשם שמחזיקים ילדים שאין אימותיהם מוכנות לגדלם (וכמדומה שבתנאים הנהוגים בזמננו במדינתנו לא יסכים הגאון שליט"א להתיר הפלה בא"א שזינתה, כבנידון של שו"ת "רב פעלים", שהוזכר באות ה, כיון שאפשר בהחלט למנוע הפגם, הביזיון והחילול השם שהוזכרו שם בתנאים שבזמננו). [אולי יאפשר מוסד כזה לרופאים להכיר יותר את המחלה וללמוד ולחקור אם אפשר למונעה או לרפא אותה, או להקל על היילודים הללו במידה מסויימת שאינה ידועה היום].

אני מבקש סליחתך על האריכות; וכן אבקש את סליחת הגאון שליט"א אם יוכל לערוך "דיון חוזר" בגדון זה לאור הנקודות שהעליתי.

בכבוד רב

שמפון וייזר

תערת המערכת

השגות הצעות הכותב הועברו לידי הרב א.י. ולדינברג שליט"א, אך לצערנו לא נתקבלה תשובת הרב עד למסירת החומר לדפוס.